

Stanowisko Rady Leśnictwa przy Ministrze Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w sprawie ochrony Puszczy Białowieskiej

W ostatnim okresie nasiliły się starania wielu gremiów, ruchów i grup społecznych związanych z ochroną przyrody o powiększenie Białowieskiego Parku Narodowego. Działania te przeniesione zostały nawet do innych krajów, w tym także do krajów Ameryki Północnej, i miały na celu zachęcanie obcych społeczeństw do wywierania nacisku na rząd polski w przedmiotowej sprawie. Podstawowym argumentem podjętych akcji było niezgodne ze stanem faktycznym sugerowanie zagrożenia przyszłości Puszczy przez prowadzenie w niej gospodarki leśnej. Zostało to szczególnie mocno podkreślone w stanowisku Ligi Ochrony Przyrody, deprecjonującym celowość i skuteczność objęcia Puszczy nowymi zasadami gospodarki leśnej oraz podważającym wiarygodność zawodową zatrudnionych w niej leśników ("Stanowisko Ligi Ochrony Przyrody w sprawie ochrony Puszczy Białowieskiej", "Przyroda Polska", 1995, nr 1).

Przeciwko prowadzeniu gospodarki leśnej i pozyskiwaniu drewna w Puszczy Białowieskiej opowiedziały się również:

- Państwowa Rada Ochrony Przyrody, pisząc m.in., że "Czas najwyższy, aby przerwać ten proces tracenia wartości niepowtarzalnych i nieodtwarzalnych. Puszcza nie może dalej być obiektem gospodarczym". ("Opinia Państwowej Rady Ochrony Przyrody w sprawie ochrony Puszczy Białowieskiej" powzięta na posiedzeniu w Białowieży w dniach 12 i 13 stycznia 1995 r.).
- Rada Ekologiczna przy Prezydencie RP, która stwierdza m.in., że "Ostatnie naturalne fragmenty znikają w alarmującym tempie; drzewa które zdołały przetrwać zaborców i dwie wojny światowe nie przetrwają najbliższych lat. Puszcza

stanowiąca narodową świętość zamieniana jest w zwyczajny las gospodarczy”. (“Stanowisko Rady Ekologicznej przy Prezydencie RP w sprawie ratowania Puszczy Białowieskiej”, Zakopane 18 października 1994 r.).

- Komitet Ochrony Przyrody PAN, postulując “Pilne wstrzymanie eksploatacji ostatnich fragmentów starych drzewostanów oraz wycinania okazałych starych drzew w całej polskiej części Puszczy”. (“Uchwała Komitetu Ochrony Przyrody PAN w sprawie powiększenia Białowieskiego Parku Narodowego” podjęta na Sesji w Białowieży w dniach 12 i 13 stycznia 1995 r.).
- Rada Naukowa Białowieskiego Parku Narodowego, która “...domaga się wprowadzenia natychmiastowego moratorium na wycinanie wszystkich drzewostanów pierwotnego pochodzenia i starych drzew w całej puszczy”. (“Uchwała Rady Naukowej BPN o objęcie ochroną w formie parku narodowego polskiej części Puszczy Białowieskiej”, Białowieża, 12 stycznia 1995 r.).

W przytoczonych stanowiskach pominięto opinie środowisk leśnych, wyrażone m.in. przez Polskie Towarzystwo Leśne, popierające “... wniosek o zaliczenie całej Puszczy do rezerwatu biosfery o różnym stopniu ochronności i różnych działaniach gospodarczo-leśnych”. (“Stanowisko Polskiego Towarzystwa Leśnego w sprawie zasad ochrony i zagospodarowania ekosystemów leśnych Puszczy Białowieskiej”, Warszawa, październik 1994 r.), a także nie dostrzeżono wieloletnich starań polskiego leśnictwa o ochronę przyrody ojczystej, zwłaszcza Puszczy Białowieskiej. W ostatnim okresie znalazło to wyraz we wprowadzanej w życie nowej Polskiej Polityce Zrównoważonej Gospodarki Leśnej, tworzącej instrumentalne podstawy godzenia ochrony lasów z ich użytkowaniem. Świadczy o tym:

- decyzja nr 23 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 8 listopada 1994 r. w sprawie ochrony i zagospodarowania Puszczy Białowieskiej,
- zarządzenie nr 30 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z 19 grudnia 1994 r. w sprawie Leśnych Kompleksów Promocyjnych (LKP).

W tej sytuacji Rada Leśnictwa, jako organ opiniodawczo-doradczy Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa — po dyskusji w dniu 9 marca 1995 r. i zapoznaniu się ze stanowiskami Polskiego Towarzystwa Leśnego, Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa. Wydziału Leśnego AR w Poznaniu. Związku Zawodowego Leśników Polskich w RP, Federacji Związków Zawodowych Pracowników Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, Polskiego Związku Łowieckiego i Komitetu Ochrony Przyrody PAN, oraz mając na uwadze wystąpienia zaproszonych gości, w tym wypowiedzi przedstawicieli samorządów z terenów otaczających Puszcę Białowieską — pragnie wyrazić następującą opinię.

- Prowadzeniu gospodarki leśnej towarzyszyła od lat działalność leśników na rzecz ochrony cennych fragmentów lasów, zarówno w formie ochrony całkowitej, jak i częściowej. To właśnie leśnicy utworzyli w 1921 r. najpierw leśnictwo rezerwat, a następnie nadleśnictwo o tej samej nazwie, które stało się początkiem obecnego Białowieskiego Parku Narodowego o powierzchni ogółem 5348 ha (9% polskiej części Puszczy Białowieskiej). W pozostałej części Puszczy Białowieskiej gospodarują trzy nadleśnictwa na łącznej powierzchni 56 518 ha.

- W okresie po II wojnie światowej nastąpił wzrost powierzchni lasów gospodarczych ogółem Puszczy Białowieskiej z 52 750 do 56 518 ha, tj. o 7,1%, a zasobów drzewnych na pniu (grubizny) z około 9,5 do około 14,2 mln m³, tj. o 48,8%; średnia zasobność na 1 ha wzrosła więc w tym okresie ze 189 do 262 m³, tj. o 38,6%. Równocześnie w wyniku racjonalnej gospodarki, zmierzającej do wzbogacenia składu gatunkowego Puszczy, zwiększył się o około 20% udział powierzchniowy drzewostanów dębowych młodszych klas wieku.

Stan zasobów drzewnych w Puszczy Białowieskiej wykazuje nadal trwałą tendencję wzrostową i nie uzasadnia negatywnych ocen prowadzonej w niej gospodarki leśnej oraz konieczności "...zatrzymania procesu degradacji Puszczy", jak to określa cytowane już "Stanowisko Rady Ekologicznej przy Prezydencie RP...".

- Dostrzegając szczególne walory przyrodnicze Puszczy Białowieskiej Minister Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego ustanowił dla niej w 1975 r. specjalne zasady prowadzenia gospodarki leśnej, ograniczające m.in. wielkość rocznej normy pozyskania drewna z około 234 do około 196 tys. m³ i podwyższające wiek rębności drzewostanów. Następne, prowadzone na szeroką skalę działania przyczyniły się powstania w "gospodarczej" części Puszczy 14 rezerwatów o łącznej powierzchni 2363 ha, utworzenia 94 stref ochronnych wokół gniazd ptaków chronionych zajmujących wraz z ostojami głuszców powierzchnię 5882 ha i uznania 17 973 ha lasów za ochronne, w tym 10 267 ha za wodochronne. W trakcie tworzenia znajduje się ponadto 9 rezerwatów o powierzchni 1254 ha.
- Szersze możliwości zachowania bądź przywrócenia walorów naturalnych Puszczy Białowieskiej stwarza Decyzja nr 23 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Na mocy tej Decyzji wprowadzone zostały dla niej 3 obszary o odmiennych systemach zarządzania i zróżnicowanych metodach postępowania, stosownie do walorów tych obszarów. Na obszarze pierwszym (ok. 19 tys. ha) zagospodarowanie lasu prowadzone jest stosownie do potrzeb hodowlanych i ochronnych drzewostanów, utrzymywanych do wieku fizjologicznej starości. Na obszarze drugim (ok. 37 tys. ha) następuje dostosowanie pozyskania drewna do potrzeb przebudowy drzewostanów prowadzonej odpowiednio do właściwości siedliska. Obszar trzeci (ok. 35 tys. ha) obejmuje tereny poza głównym kompleksem Puszczy Białowieskiej. Wymieniona Decyzja zapewnia równocześnie zachowanie w całej Puszczy najstarszych drzew i najcenniejszych fragmentów lasów pochodzenia naturalnego. Nad prawidłowością realizacji tych rozwiązań ma czuwać Rada Naukowo-Społeczna Puszczy.

W rezultacie wymienionych przedsięwzięć gospodarcza działalność Lasów Państwowych zostaje podporządkowana czynnej ochronie Puszczy. Równocześnie lokalne samorzady zachowują swoje dochody z podatku leśnego, a miejscowe zakłady przerobu drewna mogą dalej egzystować dzięki zapewnionym, choć w mniejszym zakresie, zakupom surowca drzewnego. Ma to niebagatelne znaczenie dla utrzymania i rozwoju miejscowej gospodarki, gdyż wartość finalnych produktów z drewna jest około ośmiokrotnie większa od wartości surowca drzewnego. W związku tym niezrozumiała jest opinia Państwowej Rady Ochrony Przyrody, że "...tylko park narodowy .... tworzy warunki awansu materialnego i kulturowego

miejscowej społeczności...” (“Apel do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie ochrony Puszczy Białowieskiej”, Białowieża, 12 i 13 stycznia 1995 r.).

- W świetle przytoczonych faktów i okoliczności oraz wobec całego szacunku dla podejmowania działań na rzecz ochrony Puszczy Białowieskiej, trudno dostrzec szersze i słuszne ze społecznego punktu widzenia argumenty uzasadniające stanowisko Państwowej Rady Ochrony Przyrody, że “...cała polska część Puszczy Białowieskiej powinna stać się parkiem narodowym...” (“Opinia Państwowej Rady Ochrony Przyrody...”). W cytowanej Opinii bowiem:

- pominięto utworzone w ostatnim okresie nowe formy zachowania przyrody Puszczy,

- odwołano się do przykładu parku narodowego na całym obszarze białoruskiej części Puszczy, którego jednak funkcjonowanie odbiega od polskiego Białowieckiego Parku Narodowego,

- nie uwzględniono konsekwencji społeczno-ekonomicznych dla ludności regionu Puszczy Białowieskiej.

Jeszcze dalej idące oceny i wnioski przedstawia Zarząd Główny Ligi Ochrony Przyrody stwierdzając, iż “Nie można wierzyć obietnicy, że przeprowadzą restytucję <zniekształconych i zdegenerowanych fragmentów zbiorowisk przyrodniczych puszczy> ci sami ludzie, którzy dokonali tego zniekształcenia i zdegenerowania...” (“Stanowisko Ligi Ochrony Przyrody...”). Tego rodzaju stanowisko ma charakter pomówienia, zważywszy że postępowanie administracji leśnej było wynikiem obowiązujących rozwiązań prawnych oraz stosowanych zasad gospodarowania i doprowadziło do wzrostu zasobów leśnych Puszczy Białowieskiej.

- Niektóre organizacje i ruchy sprowadzają postulat ochrony przyrody do zaprzestania wycinania drzew, które w skrajnych wypadkach traktowane jest jako przejaw barbarzyństwa. Tymczasem spełnia ono ważną ekologicznie rolę chociażby w przypadku klęsk żywiołowych (wiatro- i śniegołomy, pożary, gradacje owadów itp.), gdyż zapewnia utrzymanie higieny lasu. Równocześnie w postulatach tych pomija się fakt, że drewno jest cennym surowcem odnawialnym, stałym składnikiem naszej cywilizacji, tworzącym ekologiczne otoczenie człowieka także dzięki ograniczaniu gromadzenia się węgla w atmosferze. Racjonalne i przeciwdziałające degradacji środowiska pozyskanie drewna nie zmniejsza zasobów leśnych, lecz prowadzi do ich zwiększania, tak jak to ma miejsce we wszystkich krajach, w których gospodarka leśna kieruje się zasadą trwałości lasów sformułowaną na początku XIX w. Zresztą również parki narodowe w Polsce prowadzą w ramach “gospodarki pomocniczej” — chociaż podyktowane innymi względami — pozyskanie drewna na poziomie niewiele mniejszym od pozyskania w Lasach Państwowych. O ile bowiem np. w 1993 r. przeciętne pozyskanie z 1 ha lasu w Lasach Państwowych wynosiło 2,71 m³, to w parkach narodowych odniesione tylko do terenów objętych ochroną częściową osiągnęło 2,06 m³. Wyrąb drzew w parkach narodowych jest więc także dodatkowym źródłem zasilania niedostatecznych środków budżetowych.

Utworzenie zatem na mocy przytoczonej Decyzji nr 23 Ministra OŚZNiL pierwszego obszaru ochronnego dla Białowieckiego Parku Narodowego oznacza

praktyczną realizację postulatów na rzecz zwiększenia powierzchni Parku w drodze innego rozwiązania prawno-organizacyjnego oraz metodami właściwymi dla ochrony czynnej.

- Dyskusja na temat Puszczy Białowieskiej jest wynikiem odmiennych koncepcji ochrony przyrody i gospodarki leśnej. Koncentrowanie uwagi na ochronie przyrody tylko w postaci parków narodowych i rezerwatów sugeruje ograniczenie działania leśników wyłącznie do eksploatacji dóbr przyrody, a równocześnie nobilituje w odczuciach społeczeństwa tych wszystkich, którzy postulują powiększanie parków narodowych i żądają zakazu wyrębu drzew w lasach. A przecież to dzięki pracy leśników zachowane zostały najcenniejsze fragmenty ojczystych lasów, które stopniowo przeszły w zarząd parków narodowych. Bez nich stan "ekologiczny" Polski byłby znacznie gorszy niż jest obecnie.

Leśnicy nie są i nigdy nie byli przeciwnikami wprowadzania różnych form ochrony przyrody w lasach. Uważają oni jednak, że główny wysiłek i ochrony przyrody, i gospodarki leśnej powinien być skierowany na zminimalizowanie negatywnego wpływu zanieczyszczeń na lasy oraz na zapewnienie pełnienia przez lasy wszystkich funkcji istotnych dla obecnych i przyszłych pokoleń. Rodzi to konieczność opracowania nowego paradygmatu gospodarki leśnej i nowych kryteriów oceny jej stanu oraz zasad funkcjonowania, znacznie wykraczających poza dotychczasowy zakres leśnictwa. Z tych względów konieczna jest, jak nigdy dotąd, ścisła i konstruktywna współpraca leśników oraz ekologów. W poszukiwaniu nowych rozwiązań nie można jednak zapomnieć o potrzebach społeczności lokalnych, regionalnych i całego kraju oraz o ekonomicznych uwarunkowaniach konserwatorskiej i pozakonserwatorskiej ochrony przyrody.

Przedstawiając to, Rada Leśnictwa wyraża przekonanie, że jej stanowisko przyczyni się do właściwie pojętej, wynikającej z merytorycznych przesłanek racjonalizacji działań w Puszczy Białowieskiej, będącej obiektem bezcennym pod względem historycznym, przyrodniczym i gospodarczym, ale skomplikowanym społecznie, oraz zapoczątkuje właściwą współpracę wszystkich osób i gremiów zainteresowanych ochroną ojczystej przyrody.

Warszawa, kwiecień 1995 r.

*Przewodniczący Rady Leśnictwa
przy Ministrze Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa
prof. dr hab. Andrzej Klocek*